

ATRAKCYJNOŚĆ ZAJĘĆ JAKO KLUCZ W MOTYWOWANIU UCZNIÓW/ STUDENTÓW DO NAUKI GRAMATYKI JĘZYKA OBCEGO (NA PRZYKŁADZIE JĘZYKA ROSYJSKIEGO)

Słowa kluczowe: atrakcyjność, motywacja, techniki ludyczne, nauczanie gramatyki, kompetencja komunikacyjna, kompetencja lingwistyczna.

Wstęp

Troską każdego nauczyciela i to niezależnie od nauczanego przedmiotu jest, a na pewno powinno być osiągnięcie przez ich uczniów odpowiedniego dla danego etapu nauczania poziomu wiedzy, a co z tym jest związane także pewnych umiejętności i nawyków. Proces glottodydaktyczny nie jest procesem łatwym, a dla nauczycieli języków obcych dodatkowo oczywiste jest, że jest on długotrwały, wymagający zarówno ze strony nauczającego jak i uczącego się zaangażowania, poświęcenia, odpowiedniej organizacji, a także przemyślanej strategii. Należy tutaj podkreślić również fakt, że proces nauczania/uczenia się nie może ograniczać się jedynie do zajęć przewidzianych przez placówkę oświatową, gdyż jest to jednak zbyt mało czasu by opanować zagadnienia związane z nauką języka obcego. Dlatego tak ważne jest podkreślanie przez nauczycieli i uświadomienie uczniom i studentom, że na wyniki nauczania największy wpływ ma nie praca na zajęciach, a głównie ich samodzielny trud, pogłębianie i rozszerzanie wiedzy poza murami szkoły czy uczelni. To właśnie ten moment pracy uczniów jest najistotniejszym czynnikiem wpływającym na efektywność procesu nauczania/uczenia się. Zajęcia szkolne stanowią jedynie moment zapoznania ucznia z wiedzą (z danym kręgiem tematycznym, z nowymi strukturami gramatycznymi, leksyką itd.), ukierunkowania jego uwagi na sprawy w danej kwestii najważniejsze, ukazania możliwości pracy nad nimi poprzez przykładowe ćwiczenia bądź techniki, zasygnalizowania sposobów samo-dzielnej pracy w domu itd. Jednak to czy nasi uczniowie/studenti zechcą poświęcić swój czas wolny na utrwalanie nowopoznanego w czasie zajęć materiału w dużym stopniu zależy od sposobu przeprowadzenia lekcji, doboru stosowanych na niej technik i form pracy i od jeszcze kilku innych czynników, o których mowa będzie w dalszej części artykułu. Niemniej jednak już teraz można jednoznacznie stwierdzić, że każdy z nauczycieli stoi przed ogromnym wyzwaniem, którego sedno zawiera się w odpowiedzi na następujące pytania– „jak nauczać, by spełnić oczekiwania uczniów/studentów?”, „co zrobić, by zaciekać ich procesem nauczania na tyle, by zechcieli podejmować działania autonomiczne w domu?” i w końcu „jak zorganizować ten proces by był efektywny, atrakcyjny, interesujący dla uczniów/studentów?”. Próba odpowiedzi na dręczące nauczycieli pytania niewątpliwie usprawni proces glottodydaktyczny, chociażby poprzez fakt większej świadomości oczekiwań osób uczących się co do naszych zajęć, a także uświadomienia sobie celowości podejmowanych przez nas działań i decyzji.

Miejsce i rola gramatyki w nauczaniu języka obcego

Celem pracy każdego nauczyciela jest wykształcenie u uczących się szeroko rozumianej *kompetencji językowej*, która oznacza nie tylko zdolność poprawnego porozumiewania się w danym języku obcym, ale również zna-jomość przez te osoby realiów życia, kultury narodu, dla którego nauczany język obcy jest ojczystym, przyjętych norm zachowania się w danej społeczności, a także umiejętność radzenia sobie z różnymi sytuacjami trudnymi w komunikacji językowej. Inaczej mówiąc uczący powinien „*osiąść umiejętność płynnego i poprawnego posługiwania się językiem w mowie i piśmie dla osiągnięcia zamierzonych rezultatów wymiany informacji (realizacji intencji komunikacyjnych)*”¹, czyli opanować język obcy. Z praktyki wiemy jednak, że założenia nauczycieli co do celów procesu glottodydaktycznego nie pokrywają się z wyobrażeniami o nim uczniów/studentów. Zgodnie z za-łożeniami uczących się zajęcia językowe mają przynieść im korzyści w postaci opanowania języka w taki sposób, by mogli się nim swobodnie

¹ W. Pfeiffer, Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki, Poznań 2001, s. 148.

posługiwać w każdej sytuacji językowej, co odzwierciedlają często wypowiediane przez nich słowa: nauczyć się języka na tyle by móc porozmawiać, „dogadać się”, zrozumieć/domyśleć się co do mnie mówią itd. Tak pojmowany proces nauczania/uczenia się ogranicza się jedynie do założeń *kompetencji komunikacyjnej*, która oznacza, że „kompetentny użytkownik języka umie skutecznie zdobyć i przekazać informacje w mowie i w piśmie w sposób poprawny i odpowiedni do danej sytuacji”². Takie podejście uczniów/studentów – błędne i niewystarczające, jest wynikiem nieprzystosowania, braku uświadomienia sobie przez uczących się czym jest nauka i proces opanowania języka obcego, a także odzwierciedla cechy typowe dla młodych ludzi (zarówno w szkolnictwie niższym jak i wyższym) takie jak: nie-cierpliwość, chęć osiągnięcia sukcesu od razu, oczekiwanie szybkich efektów swojej pracy, a proces glottodydaktyczny jak wiemy jest długo-trwały, mozolny i często towarzyszą mu chwile zwątpienia uczących się, ich gorsza predyspozycja, które go spowalniają. Takie nastawienie uczących się na szybkie osiągnięcie kompetencji komunikacyjnej powoduje, że mniejszą wagę przykładają oni do poprawności swojej wypowiedzi, często ignorując powtarzające się błędy i problemy natury gramatycznej, które w mniejszym bądź też większym stopniu zakłócają jej poprawność.

Istotne w tym miejscu jest uświadomienie uczącym się miejsca i roli gramatyki w procesie opanowywania języka obcego. Poprawność językowa wypowiedzi, w tym również gramatyczna na przestrzeni zmieniających się metod wykorzystywanych w procesie glottodydaktycznym ulegała zmianie. Ważna rola *kompetencji lingwistycznej* (odpowiadającej właśnie z poprawność wypowiedzi) w metodzie gramatyczno-tłumaczeniowej czy kognitywnej, w istniejącym obecnie w nauczaniu języków obcych podejściu komunikacyjnym straciła na wartości. Zgodnie z jego założeniami najważniejsza w procesie posługiwania się językiem jest komunikacja, czyli umiejętność ucznia/studenta porozumiewania się w języku obcym, zdobywania i przekazywania informacji, wymieniania poglądów, opinii, a także radzenia

sobie w sytuacjach trudnych tzn. takich, z którymi uczący się mógł nie spotkać się w procesie nauki języka, a które są normalne w naturalnej sytuacji komu-nikowania się np. niedosłyszenie pytania rozmówcy, niezrozumienie jego wypowiedzi, nieznanomość jakiejś leksyki itd. Nie oznacza to jednak, że podejście komunikacyjne nie przypisuje gramatyce żadnej roli w procesie nauczania/uczenia się języka obcego. Pewna doza poprawności gramatycznej wypowiedzi i określona wiedza z zakresu gramatyki są niezbędne, po pierwsze do tego, by nie zakłócić komunikacji językowej, nie doprowadzać do nieporozumień bądź zupełnej blokady przepływu komunikatu, a po drugie, by nie irytować, a tym bardziej nie obrazić naszego rozmówcy

i budować w jego oczach nasz wizerunek jako osoby kompetentnej i wy-kształconej.³ Mówiąc inaczej podejście komunikacyjne dopuszcza w komunikacji tzw. błędy lokalne, które nie zniekształcają wypowiedzi i mimo swego istnienia umożliwiają zrozumienie intencji mówiącego, a co z tym jest związane nie powodują blokady na linii nadawca-odbiorca pozwalając tym samym kontynuować wymianę myśli, poglądów.

Wszyscy zdajemy sobie sprawę, że praca nad materiałem gramatycznym nie jest rzeczą prostą zarówno dla nauczyciela, jak i uczniów. Nie ułatwia tego również fakt, że nastawienie uczących się do tego aspektu języka obce-go jest negatywne, a u jego podstaw leży przekonanie o nieatrakcyjności materiału gramatycznego, trudności w jego opanowaniu, a często niewielkiej roli, jaką ich zdaniem odgrywa gramatyka w procesie komunikowania się. Innym czynnikiem przyczyniającym się do tej niechęci są zaległości

z poprzednich lat nauki, które powodują nawarstwianie się problemów, materiału, z którymi uczniowie/studenti nie są w stanie sobie poradzić lub przynajmniej nie tak szybko jak tego sami oczekują. Dodatkowo negatywne nastawienie do nauki gramatyki języka obcego potęguje często ich doświadczenie wyniesione z nauki materiału gramatycznego języka polskiego – słabe opanowanie gramatyki języka ojczystego, a w skrajnych przypadkach zupełny brak wiedzy o tym aspekcie języka również nie pomaga na zajęciach języka obcego. Czynnikiem wywołującym niechęć do poszerzania swojej wiedzy z zakresu gramatyki jest również dające się zaobserwować w nauczaniu materiału gramatycznego zjawisko *interferencji (transfer negatywny) szczególnie zewnętrznej*, zwanej również *interferencją języka ojczystego* oznaczającej „zniekształcający wpływ nawyków wyniesionych z mowy ojczystej na mowę w języku obcym”⁴. Wpływ ten jest tym silniejszy im bliższe są sobie nauczane języki, co w przypadku języka polskiego i rosyjskiego należących do tej samej grupy języków słowiańskich ma szczególne znaczenie i powoduje niekiedy istotne problemy w opanowaniu systemu gramatycznego nauczanego języka obcego. Trudne do

² H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 1999, s. 12.

³ Tamże, s. 34-35.

⁴ Z. Skrundowa, *Nauczanie gramatyki języka rosyjskiego*, Warszawa 1985, s. 63.

wykorzenia nawyki gramatyczne języka ojczystego niekiedy dość znacznie spowalniają proces kształtowania nawyków i opanowania nowej wiedzy z zakresu gramatyki języka obcego, wpływając na jego wydłużenie w czasie, pewną monotonię wynikającą z konieczności większej liczby godzin pracy nad danym zagadnieniem, a to z kolei może przełożyć się na spadek motywacji wśród uczących się.

Rzeczą oczywistą jest fakt, że zarówno negatywne nastawienie do materiału gramatycznego, brak przyzwyczajenia do pracy nad tym aspektem języka, brak motywacji do poszerzania swojej wiedzy z zakresu gramatyki przełożą się na efekty naszej pracy, a raczej niski ich poziom lub w najgorszym przypadku ich brak. Co więc robić by zainteresować swoich uczniów gramatyką, zmotywować ich do zgłębiania swojej wiedzy o języku i jak uświadomić im wagę wiadomości gramatycznych w ogólnej znajomości języka?

Motywacja jako siła napędowa w nauce języka obcego

Najistotniejszą rolę w procesie opanowywania języka obcego odgrywa *motywacja*, czyli ogół motywów, impulsów, pewna siła napędowa, wewnętrzny popęd, źródło aktywności, którego wynikiem jest określona aktywność, działanie mające na celu zaspokajanie potrzeb zarówno komunikacyjnych, wynikających z potrzeby porozumiewania się, poznawczych, związanych z chęcią poznania czegoś nowego, ale i estetycznych, czyli dążenia do przeżywania różnych pozytywnych emocji. Stanowi ona najważniejszy czynnik indywidualny, związany z osobą uczącego się, mający wpływ na efekty nauczania. Tak jak nie ma jednego określenia terminu *motywacja*, tak też nie ma jednego czynnika/motywu ją wywołującego, a w związku z tym brak też jednej klasyfikacji rodzajów motywacji. Z punktu widzenia nauczania języka obcego, szczególnie zważając na długotrwałość tego procesu, wymagającego od uczących się poświęcenia, wytrwałości, pracowitości, a przede wszystkim systematyczności, pożądanym zjawiskiem jest istnienie u uczniów motywacji wewnętrznej. Motywacja ta wynikająca z faktu, że źródłem zadowolenia jest sam proces przyswajania języka, możliwość zaspokajania swoich zainteresowań, ciekawości, a nie korzyści materialne płynące ze znajomości języka obcego, wpływa na trwałe zainteresowanie ucznia nauką, a przede wszystkim na jego silniejszą wiarę w osiągnięcie sukcesu końcowego.⁵ Zjawiskiem pożądanym dla procesu nauczania jest istnienie ww. typu motywacji, jednakże, gdy jej brak, szczególnie w przypadku nauczania gramatyki, rolą nauczyciela jest podejmowanie różnego rodzaju działań mających na celu ją wywołać. Niewątpliwie czynnikiem wpływającym na jej pojawienie się u uczących się jest atrakcyjność zajęć, która przełoży się na chęć uczestnictwa uczniów w lekcji, wzrost zainteresowania nauką, aktywność na zajęciach, zwiększenie uwagi i koncentracji uczniów, a także zmniejszenie poziomu strachu, wynikającego z braku lęku przed popełnieniem błędu w przypadku używania niewystarczająco dobrze opanowanej struktury gramatycznej.

Atrakcyjność zajęć i jej wpływ na nastawienie i przyswajanie przez uczniów/studentów materiału gramatycznego

Uczniowie/studenti pytani o charakterystykę zajęć poświęconych nauczaniu gramatyki najczęściej używają określeń: nudne, nużące, nieinteresujące, trudne, żmudne, dłużą się. Sytuacja taka ma swoje źródło w pewnym schematycznym i monotonnym prowadzeniu tego typu zajęć przez nauczycieli. Oczywiście uogólnianie i charakteryzowanie zajęć wszystkich nauczycieli w ten sposób, dla niektórych z nich byłoby niesprawiedliwe i krzywdzące. Niemniej jednak duża część z nich ogranicza się jedynie do istniejących w metodyce narzędzi służących pracy nad materiałem gramatycznym i pracuje według utartego wzoru tzn. prezentacja materiału gramatycznego poprzez *indukcję* bądź *dedukcję* → ćwiczenia wdrażające → ćwiczenia utrwalające → produkcja językowa, przeprowadzane z wykorzystaniem takich technik jak *imitacja*, czyli powtarzanie, *substytucja*, czyli podstawianie i *transformacja*, czyli przekształcanie, będących narzędziami *drylu językowego*, czyli systemu ćwiczeń przeprowadzanych od całkowicie mechanicznych, wykonywanych pod pełnym nadzorem nauczyciela, do tych bardziej swobodnych. Tak przeprowadzone zajęcia, a raczej każda lekcja wyglądająca w ten sam sposób mogą na długo zniechęcić uczniów i wywołać negatywne nastawienie do nauczanego materiału gramatycznego. Niemniej jednak i z takiej sytuacji jest wyjście. Istnieje wiele czynników mogących uatrakcyjnić zajęcia a tym samym zmotywować uczących się do solidnej i systematycznej pracy nad gramatyką. Ci uczniowie, którzy dość pozytywnie oceniają pracę swoich nauczycieli podkreślają, że ich

⁵ M. Szalek, Jak motywować uczniów do nauki języka obcego. Motywacja w teorii i praktyce, Poznań 2004, s. 50-61.

działania na zajęciach charakteryzuje zaangażowanie, pomysłowość i kreatywność. Zanim jednak zostaną wymienione i omówione wspomniane czynniki należy podkreślić fakt, że w przypadku pracy nad materiałem gramatycznym, dla uczniów/studentów mniej atrakcyjnym, interesującym niż np. leksyka, konieczne jest uświadomienie im celów nauki danej struktury bądź zjawiska gramatycznego. Świadomość uczącego się o wadze i przydatności nauczanego materiału zlikwiduje nam już na wstępie nastawienie, że jest to niepotrzebne, zbędne, bez sensu, a dodatkowo trudne i monotonne, więc nie będę się nad tym skupiał. Określona na początku celowość wykonywania nawet najbardziej schematycznego zadania z całą pewnością wpłynie na efekty pracy i nauki.

Wśród wspomnianych wyżej czynników mających wpływ na atrakcyjność zajęć poświęconych pracy nad materiałem gramatycznym należy wymienić:

- osobę nauczyciela

Mówiąc o nauczycielu jako o czynniku uatrakcyjniającym zajęcia należy zwrócić uwagę na kilka jego cech i prowadzonych działań. Po pierwsze jest to kreatywność nauczyciela, czyli pewna chęć wykazania się pomysłowością, objawiająca się w nietypowym przeprowadzaniu zajęć i pracy nad materiałem językowym, a także w żywym tempie pracy. Dla takiego nauczyciela typowa jest aktywność, innowacja, pomysłowość, zaangażowanie w pracę, często również poświęcanie czasu wolnego na przygotowanie zajęć w atrakcyjnej formie. Nauczyciel, który motywuje swoich uczniów do wysiłku to również dobry organizator pracy na zajęciach, potrafiący inicjować różnego rodzaju działania, pobudzać uczniów do aktywności i autonomii, potrafiący znaleźć z uczącymi się wspólny język i jednocześnie utrzymujący dobre tempo pracy na zajęciach. Dużą rolę, nie tyle w podnoszeniu atrakcyjności zajęć co w zwiększaniu motywacji, kształtowaniu postaw pełni tutaj również dobre przygotowanie językowe nauczyciela, jego orientacja w sprawach kulturowych i społecznych, a także umiejętności interpersonalne. Te ostatnie powodują, że nauczyciel jest niejako zobligowany do stworzenia przyjemnej atmosfery zajęć. Jak podkreślają sami uczniowie umiejętność stworzenia przez nauczyciela odpowiedniej, miłej atmosfery na lekcji jest dodatkowym czynnikiem wzmacniającym jej atrakcyjność.⁶ Na takich zajęciach uczniowie nie czują lęku, poziom stresu jest znacznie mniejszy, nie boją się wypowiadać, bo nie boją się być skarceni za popełniane błędy. Wiedzą również, że nauczyciel służy im pomocą i jego celem nie jest postawienie im złej oceny bądź wyszukanie w ich wypowiedzi błędów językowych. Doświadczenie pokazuje, że moje jako nauczyciela pozytywne nastawienie do nauczanego przedmiotu i przyjazny stosunek do swoich uczniów/studentów, wpływa korzystnie na zmianę ich postawy do przedmiotu, w tym również do Praktycznej gramatyki języka rosyjskiego i przejawia się u znacznej większości z nich większą chęcią i aktywnością uczestnictwa w zajęciach, co z kolei ma istotne znaczenie dla wykonywanych na zajęciach zadań, a niekiedy też poza nimi (praca i uczestnictwo studentów w Studenckim Kole Naukowym Rusycystów).

- różnorodność form pracy

To w jaki sposób pracujemy z naszymi uczniami w dużym stopniu rzutuje na ich postrzeganie zajęć. Często praktyką niektórych nauczycieli w pracy nad materiałem gramatycznym jest indywidualna praca pisemna ucznia, bądź wspólne ustne odczytywanie ćwiczeń gramatycznych. Owszem tego typu form pracy nie można zupełnie usunąć z zajęć poświęconych gramatyce, ale nie oznacza to, że są one jedyne i najlepsze. W czasie ćwiczeń ze studentami by urozmaicić pracę indywidualną bądź całą klasą/ grupą, często stosuję ćwiczenia w parach lub mniejszych grupach. Najprostszym zadaniem językowym pozwalającym zastosować tego typu formy pracy jest ćwiczenie typu: pytanie-odpowiedź, dialog, wywiad (więcej niż 2 osoby), przy czym wszystkie z wymienionych form mają na celu utrwalanie w mowie lub piśmie konkretnych zagadnień gramatycznych. Często stosowanym ćwiczeniem wykonywanym w parach jest lubiana przez studentów „zabawa w nauczyciela”, polegająca na wymianie swoich prac, najpierw wykonywanych samodzielnie przez każdego studenta, a następnie sprawdzanie ich sobie nawzajem (bez wystawiania ocen). Ćwiczenie to oprócz tego, że uatrakcyjnia indywidualną pracę, dodatkowo daje możliwość sprawdzenia swoich wiadomości gramatycznych, utrwalenia ich poprzez wychwytywanie i korygowanie błędów kolegów/koleżanek, co z kolei stanowi praktykę i wstęp do wykonywanego w przyszłości zawodu nauczyciela.

- pracę nad materiałem gramatycznym, z uwzględnieniem zainteresowań osób uczących się

Uwzględnienie zainteresowania uczniów w nauczaniu języka obcego jest niezmiernie ważne. Oczywistym jest też fakt, że zainteresowania nie są jednolite i zmieniają się wraz z wiekiem, dlatego nauczyciel powinien pamiętać o tym dobierając materiał do zajęć. Zainteresowania zadają się odgrywać

⁶ H. Komorowska, Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego, Warszawa 1978, s.141-148.

szczególną rolę, gdy mówimy o nauczaniu gramatyki. Materiał gramatyczny z góry uważany za nieinteresujący, nieciekawy potrzebuje dodatkowego magnesu, który przyciągnie do niego uczniów. Niezależnie od wieku i etapu nauczania doskonałym materiałem, który spowoduje aktywniejszy udział uczniów w lekcji, pobudzi wewnętrzną chęć poznania, zaspokojenia luki informacyjnej, bądź indywidualnych potrzeb duchowych są wszelkiego rodzaju materiały o treści realio- i kulturoznawczej, czyli informacje dotyczące folkloru, tradycji, obyczajów, szeroko pojętej kultury (literatura, zabytki, elementy geografii, muzyka i jej wykonawcy), norm zachowania, stosunków w społeczeństwie, dla którego nauczany język jest ojczystym. Z praktyki wiem, że wykonywane przez studentów na zajęciach z Praktycznej gramatyki języka rosyjskiego tradycyjne ćwiczenia oparte na substytucji, nie wywołują u nich takiego entuzjazmu i zaciekawienia jak ćwiczenie z takim samym poleceniem – wstaw daną część mowy w odpowiedniej formie w wolne miejsce – przedstawione w postaci tekstu o tematyce np. kulturoznawczej, stwarzając tym samym możliwość rozmowy i jednocześnie kształtując kompetencję lingwistyczną uczących się. Dlatego też w swojej pracy często posiłkuję się tekstami z rosyjskich czasopism/gazet („Итоги”, „Утро”, „Огонек”), a także informacjami zamieszczonymi na rosyjskich stronach internetowych np. www.russia.rin.ru, www.kuking.net, www.4students.ru, www.zavet.ru, czy www.prazdnik.ru. Zawarte tam teksty stanowią doskonałą bazę do skonstruowania ćwiczeń opartych na transformacji czy substytucji, a dodatkowo dają możliwość wymiany poglądów, co również może stanowić ćwiczenie ukierunkowane na poprawność gramatyczną wypowiedzi, angażujące nie tylko osobę wypowiadającą się, ale całą grupę.

- urozmaicanie pracy z podręcznikiem dodatkowymi materiałami

W rozmowach ze studentami zauważyłam, że niektórzy z nich często skarżyli się na to, że podstawową metodą pracy w ich szkole średniej na zajęciach z języka rosyjskiego była praca oparta na tekstach i ćwiczeniach zawartych w podręczniku. Lekcja prowadzona przez dłuższy czas w ten sposób może wywołać znużenie, spadek zainteresowania, motywacji do nauki, gdyż takie zajęcia są przewidywalne. Faktem jest, że podręcznik stanowi podstawę w pracy z uczniami, jest niejako odzwierciedleniem programu, ale nie może być on jedynym źródłem wiedzy uczniów. Rozpatrując lekcję z punktu jej atrakcyjności dla uczącego się taka sytuacja na dłuższą metę jest przez ucznia nie do przyjęcia. Prowadząc zajęcia na uczelni wyższej poświęcone pracy nad materiałem gramatycznym doszłam do wniosku, że podobna sytuacja na tym etapie nauki była by dla studentów wyjątkowo niekorzystna z tego względu, że brak jest jednego, dobrego podręcznika do nauki praktycznej gramatyki, który zawierałby dobre komentarze gramatyczne i odpowiednie do tego poziomu nauczania ćwiczenia, a dodatkowo byłby całkowicie zgodny z programem. Poza tym wykorzystywanie ćwiczeń z różnych źródeł daje uczącym się nie tylko możliwość dokonania samodzielnej oceny ich jakości – dla przyszłych nauczycieli ta umiejętność jest szczególnie ważna – ale przede wszystkim stanowi odskocznnię od głównego podręcznika, likwiduje rutynę, schematyczność zajęć, rozszerza ich wiedzę, co z kolei pozwala skupić uwagę studentów i pobudzić ich do działania. Dlatego też nauczyciel chcąc zapewnić atrakcyjność lekcji poświęconych gramatyce powinien: oprócz podręcznika stosować dodatkowe materiały uzupełniające w postaci repetytoriów gramatycznych, książek zawierających komentarz gramatyczny i ćwiczenia, a także posiłkować się przygotowanymi przez siebie dodatkowymi ćwiczeniami i dostosowanymi do nauczanego zagadnienia materiałami z prasy czy z Internetu. Niewątpliwie dodatkowym urozmaicheniem zajęć są pomoce dydaktyczne: plansze, paradygmaty odmian, schematy gramatyczne lub przygotowane przez nauczyciela prezentacje multimedialne wykorzystujące program Power Point.

- różnorodność technik pracy

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom uczących się i mając na uwadze aktywizowanie i motywowanie ich do systematycznego wysiłku językowego, nauczyciel powinien oprócz tradycyjnych technik (imitacja, substytucja, transformacja) wykorzystywać te, które spełnią różnorodne potrzeby uczniów. Dysponuje on szeroką gamą *technik ludycznych*, czyli gier, zabaw, przysłów, rebusów, łamigłówek, ale również wierszy, piosenek czy rymowanek, czyli tych form pracy nad wprowadzaniem, utrwalaniem i kontrolowaniem nauczanych jednostek języka, które różnią się od wykorzystywanych w procesie glottodydaktycznym tradycyjnych technik i są związane ze sferą ludyczną życia człowieka, odnoszącą się do zabawy.⁷ Ww. formy mogą stanowić bazę wyjściową do konstruowania scenariusza lekcji, ale mogą być również wykorzystywane zarówno na początku lekcji w ramach rozgrzewki językowej – np. jako przypomnienie, utrwalenie materiału z ostatnich zajęć, w środku jej trwania jako przerwa śródlekcyjna – jako sposób na skupienie uwagi, podniesienie słabnącej koncentracji, ale również w jej końcowej części jako moment kompensacyjny zajęć – np. jako nagroda za dobrą pracę na lekcji lub zrelaksowanie uczniów przyjemną dla nich formą pracy. W swojej pracy często posiłkuję się wierszami i to zarówno tymi specjalnie

⁷ Siek-Piskozub T., *Uczyć się bawiąc. Strategia ludyczna na lekcji języka obcego*, Warszawa 2001, s. 19.

dostosowanymi do nauczania gramatyki języka rosyjskiego (patrz np. Савченко Е. О. 1993, s. 48-51 czy J. Boczula, I. Wiereszczagina, 1999, s. 11-26), jak również tymi, które zaliczają się do tekstów autentycznych, czyli tworzonych przez nosicieli języka (z celem bynajmniej nie dydaktycznym) i adresowanych do społeczności rosyjskojęzycznej. Wiersze, ale również piosenki, rymowanki dają nie tylko doskonałą możliwość prezentacji nowej struktury gramatycznej, części mowy czy istotnego odchylenia od reguły gramatycznej (wyjątki), ale stanowią też dobrą bazę do konstruowania ćwiczeń wdrażających, utrwalających opartych na imitacji, substytucji (wstaw daną część mowy w odpowiedniej formie przypadku, liczby, rodzaju bądź osoby, czasu, trybu; uzupełnij brakujące końcówki np. rzeczowników, przymiotników, zaimków, czasowników itd.). Dużym ułatwieniem w pracy służą także przysłowia, które wykorzystuję zarówno do prezentowania sposobu tworzenia trybu rozkazującego czasowników czy krótkiej formy przymiotników, jak również do utrwalania wymienionych zjawisk gramatycznych. Dużym ułatwieniem służą tutaj strony internetowe, pomagające wyszukać odpowiednie przysłowia, powiedzenia (np. puzzles. amparlius.ru, www.paslovitsi.ru czy www.aphorism.ru/dal). Doskonałą techniką kształtującą zarówno umiejętność komunikowania się, jak też pozwalającą zwrócić uwagę na poprawność gramatyczną wypowiedzi są gry dydaktyczne np. gra sytuacyjna, gdzie studenci najczęściej muszą wykorzystać i ćwiczyć w danej sytuacji konkretną strukturę gramatyczną, bądź też gra biograficzna, którą można oprzeć na technice transformacji (np. udziela-nie wywiadu przez znaną osobę, przy czym zostaje wprowadzona tu postać rzecznika przekształcającego odpowiedzi osoby udzielającej wywiadu np. z 1 os. na 3 os., czy też z czasu teraźniejszego na przyszły/przeszły, ze zdań twierdzących na przeczące itd.). Wszelkie tego typu zabiegi tzn. wykorzystanie ćwiczeń, technik innych niż te proponowane przez podręcznik wpływa motywująco na uczących się, angażując ich w proces nauki, a to z kolei przekłada się na jakość ich pracy i wiedzy.

Podsumowanie

Intencją autorki było zaprezentowanie miejsca i roli gramatyki w nauczaniu języków obcych. Podjęła ona także próbę ukazania nastawienia osób uczących się – najczęściej negatywnego – do zagadnień gramatycznych, które to nastawienie z pewnością przełoży się na efekty nauki i poprawność gramatyczną języka naszych uczniów. Ukazanie sposobów uatrakcyjnienia zajęć poświęconych prezentacji i utrwalaniu zagadnień związanych z gramatyczną stroną języka miało na celu przełamanie istniejącego wśród niektórych nauczycieli stereotypu, że lekcja gramatyki musi być prowadzona rutynowo, według utartego wzorca, ale też przekonania uczniów, że zajęcia poświęcone pracy nad tym materiałem muszą być nudne, nieinteresujące, trudne. Uwzględnienie w nauczaniu gramatyki języka obcego zaprezentowanych czynników uatrakcyjnających lekcje języka obcego i stosowanie wymienionych zabiegów dydaktycznych w praktyce, nie tylko urozmaici zajęcia, lecz przede wszystkim wpłynie na zwiększenie motywacji do nauki, kształtowanie pozytywnej postawy w stosunku do języka, rozwinięcie działań autonomicznych, co w końcowym rozrachunku zaowocuje wzrostem efektywności nauczania.

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest problemom związanym z atrakcyjnością zajęć języka obcego, ze szczególnym uwzględnieniem nauczania gramatyki, a także ukazania jej miejsca i roli w ogólnej znajomości języka obcego. Autorka podjęła próbę przełamania istniejącego w świadomości nauczycieli, ale głównie uczniów stereotypu o monotonii, schematyczności, nudzie charakterystycznej dla zajęć poświęconych gramatyce i ukazania możliwości zlikwidowania ich negatywnego nastawienia do tego typu lekcji. Artykuł ukazuje czynniki mające istotny wpływ na atrakcyjność zajęć poświęconych zagadnieniom gramatycznym, popartych przykładami z własnej praktyki dydaktycznej, które zwiększają motywację i aktywizują uczniów do systematycznego, wykonywanego z zaangażowaniem wysiłku językowego.

'LESSON ATTRACTIVENESS AS A KEY TO RAISING STUDENTS' MOTIVATION TO LEARN FOREIGN LANGUAGE GRAMMAR (BASED ON THE EXAMPLE OF THE RUSSIAN LANGUAGE)'

Key words: attractiveness, motivation, ludic techniques, teaching grammar, communicative competence, linguistic competence.

Summary

This article focuses on selected problems centred around the issue of attractiveness of foreign language classes. The author places special emphasis on teaching grammar and discusses its place and role in the learner's general foreign language knowledge. An attempt has been made to break a stereotype which seems to be not only often ingrained in many teachers' beliefs, but also particularly common in learners' opinions, and which concerns their well-established conviction that grammar activities imply monotony, schematic character and conventionality, as well as boredom. Thus, the author suggests ways and possibilities of helping teachers and learners alike to alter their negative attitudes towards grammar-based lessons. She also discusses many factors that may significantly influence the attractiveness of grammar-oriented classes, and supports her claims presenting exemplar activities aimed at increasing learners' motivation as well as stimulating their personal engagement and systematic language learning efforts. These activities have been tested within the author's own teaching practice.

Literatura

1. Boczula J., Wiereszczagina I., Мы учим и играем. Gry i zabawy na lekcjach języka rosyjskiego, WSiP, Warszawa 1999.
2. Komorowska H., Metodyka nauczania języków obcych, WSiP, Warszawa 1999.
3. Komorowska H., Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego, WSiP, Warszawa 1978.
4. Pfeiffer W., Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki, WAGROS, Poznań 2001.
5. Савченко Е. О., Учебные стихи как средство активизации познавательной деятельности учащихся на начальном этапе обучения русскому языку, Русский язык за рубежом, Москва, 1993, 4, s. 48-51
6. Siek-Piskozub T., Uczyc się bawiąc. Strategia ludyczna na lekcji języka obcego, PWN, Warszawa 2001.

7. Skrundowa Z., Nauczanie gramatyki języka rosyjskiego, WSiP, Warszawa 1985.
8. Szalek M., Jak motywować uczniów do nauki języka obcego. Motywacja w teorii i praktyce, WAGROS, Poznań 2004.